

بررسی تطبیقی وضعیت ثبت اختراع در ایران و دیگر کشورها

رسول عباسی
سعید افشارنیا*

چکیده

در این مقاله، وضعیت ثبت اختراعات در کشور، سازمان جهانی مالکیت فکری و ادارات سه گانه آمریکا، اروپا و ژاپن، بررسی و آمار ثبت اختراعات در آنها در سطح داخلی و خارجی، مقایسه شده است. ثبت اختراع در دنیا به سه صورت ملی (داخلی)، منطقه‌ای (مانند EPO) و بین‌المللی (WIPO) است. دو نوع نظام ثبت اختراع اعلامی و بررسی ماهوی در دنیا وجود دارد. اکنون ثبت اختراع در ایران توسط اداره کل مالکیت صنعتی و به صورت اعلامی انجام می‌گیرد. داده‌ها حاکی از آن است که تعداد اختراعات ثبت‌شده کشور در داخل و در سطح بین‌الملل در مقایسه با کشورهای پیشرفته بسیار کم است؛ ولی تعداد ثبت اختراعات در داخل، از رشد قابل توجهی برخوردار است. بیشترین تعداد ثبت اختراع در سطح بین‌الملل در بین گروه‌های فناوری و نیز، در رشته فیزیک است.

واژگان کلیدی: مالکیت صنعتی، ثبت اختراع، گواهی ثبت اختراع، اظهارنامه.

برای برخورداری از حقوق مالکیت، متقاضی باید اختراع خود را برای حمایت مورد نظر افشا سازد. تقاضا برای ثبت اختراع نیز باید ویژگی‌های خاصی را داشته باشد: اختراع باید جدید بوده، دارای گامی ابتکاری باشد و قابل به‌کارگیری در صنعت باشد.

اختراعات ثبت‌شده، پوشش جغرافیایی گسترده‌ای را در بر می‌گیرند زیرا اکثر کشورها یک سیستم ثبت اختراع دارند. اسناد ثبت اختراع شامل جزئیات مختلفی است مانند سال ابداع (سال حق تقدم)، طبقه فنی، نماینده (شرکت درخواست‌کننده)، مخترع و غیره که منابع غنی برای انواع تحلیل‌ها هستند. در سال‌های اخیر، ارزیابی این اطلاعات به منظور اهداف اقتصادی با دسترسی آنی^۲ به داده‌های ثبت اختراعات به سرعت افزایش یافته است [۳ و ۲].

علی‌رغم تمامی مشکلات، آمارهای ثبت اختراعات، یک منبع

لازمه‌ی ورود به بازارهای رقابتی بین‌الملل، وجود حمایت‌ها و بسترهای قانونی و حقوقی مناسب است. در عرصه رقابت بین‌الملل، شرکت‌ها و تولیدکنندگان برای حمایت از نوآوری‌های خود، به ثبت قانونی آنها اقدام می‌کنند. افزایش آمارهای ثبت ابداعات و نوآوری‌ها، نشان‌دهنده‌ی تحرک در بخش تولید و صنعت است و مدت‌هاست که حمایت از مالکیت فکری^۱ در سطح جهانی اجرا و پیگیری می‌شود. مالکیت فکری در معنای عام خود عبارت است از حقوق قانونی منتج از فعالیت ذهنی و فکری در زمینه‌های صنعتی، علمی، ادبی و هنری. حقوق مالکیت فکری به دو بخش مالکیت صنعتی و حق انحصاری اثر تقسیم می‌شود.

مقدمه

الف) مالکیت صنعتی^۲ خود دربرگیرنده‌ی حقوق قانونی مربوط به

* عضو هیئت علمی دانشکده فنی دانشگاه تهران، ایران. تلفن/دورنگار: ۰۲۱) ۶۶۴۶۰۳۶۳ پست الکترونیکی: safshar@ut.ac.ir

می‌دهد که اتصالات شاخص‌های علم و فناوری را به نوآوری توصیف می‌کند. در این مدل نوعی، چگونگی ارتباط تحقیق و توسعه، نوآوری، مقاله‌های علمی و اختراعات با یکدیگر نشان داده شده است [۴].

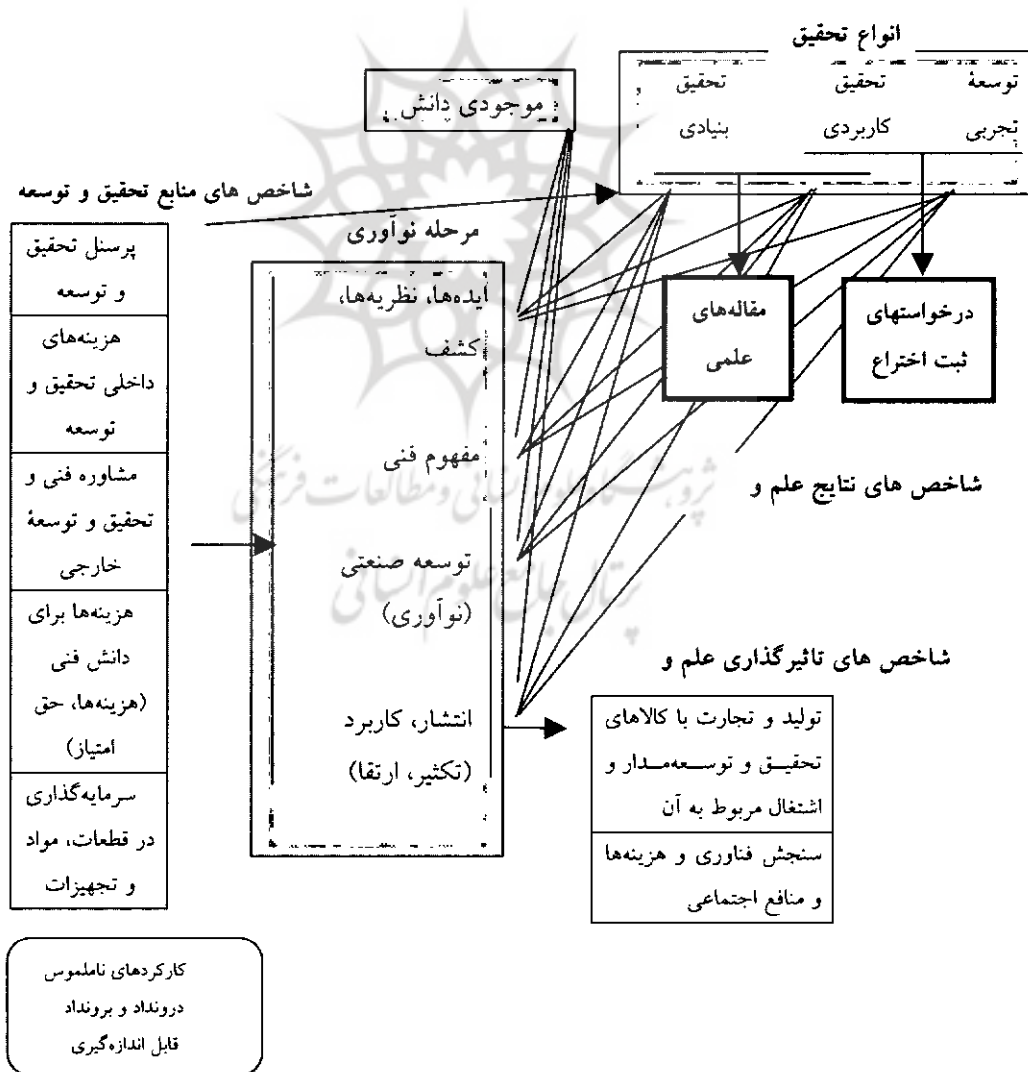
اختراعات ثبت شده یک برون داد معمول انواع کاربردی تحقیق و توسعه، یعنی تحقیق کاربردی و توسعه‌ی تجربی و گاهی اوقات تحقیق بنیادی‌اند. ابداعات اغلب در زمینه مهندسی طراحی و صنعتی که عمدتاً به موجودی دانش مرتبط هستند ایجاد می‌شوند و بعضی از آنها به طور تصادفی به وجود می‌آیند. الزام قانونی به نشان دادن کاربردهای صنعتی بالقوه و هزینه بالای ثبت اختراع، دلالت دارد بر ارتباط نزدیک تعداد اختراعات ثبت شده با فعالیت‌های نوآوری صنعتی [۵]

منحصراً به فرد برای تحلیل فرایند تغییر فناوری هستند و در نبود شاخص تمام عیار برون داد نوآوری، شاخص‌های اختراعات ثبت شده، بهترین شاخص‌های در دسترس برون داد نوآوری هستند.

اختراعات اغلب به فرایند تحقیق و توسعه مربوط می‌شوند و می‌توان آنها را به عنوان برون داد تحقیق و توسعه در نظر گرفت. فرایندهای تحقیق و توسعه ضرورتاً خطی نیستند و مرز بین مراحل در فرایند تحقیق و توسعه روشن و صریح نیست. مدل‌های مختلفی برای تشریح مراحل نوآوری، خصوصاً تحقیق و توسعه ارائه شده است. مدلی که از ترکیب دو مدل خطی و زنجیره‌ای نوآوری به دست آمده است در شکل (۱) نشان داده شده است. این شکل، یک مدل شناختی ساده را نشان

شکل (۱): جایگاه شاخص‌ها در فرایند نوآوری: یک مدل شناختی^۸

فعالیت‌های نوآوری صنعتی [۵]



فقط به شرط آنکه اختراع مزبور قبلاً توسط شخص حقیقی یا حقوقی دیگری ثبت نشده باشد، آن را ثبت می‌کنند. در نظام تحقیقی، آزمایشها و بررسی‌های متعددی در حضور متخصصان برای بررسی صحت یا سقم ادعای مخترع صورت می‌گیرد [۸].

رویه ثبت اختراع در ایران

متقاضی ثبت اختراع در ایران، باید اظهارنامه ثبت اختراع را تکمیل کند و در ضامنام آن، اختراع خود را به‌طور کامل توصیف و نقشه آن را ترسیم نماید و به اداره کل مالکیت صنعتی تسلیم کند. ارائه وکالت‌نامه در صورتی که این مدارک را وکیل مربوطه تسلیم کرده باشد، ضروری است. در صورتی که اظهارنامه فوق با توجه به بررسی شکلی که صورت می‌گیرد، صحیح و قانونی تشخیص داده شود، اختراع مزبور در دفتر مخصوصی به ثبت خواهد رسید و ضمن تسلیم گواهی یا ورقه اختراع به متقاضی، آگهی ثبت آن نیز در روزنامه رسمی کشور منتشر خواهد شد. [۹].

ثبت اختراع در ایران به‌صورت اعلامی صورت می‌گیرد و بررسی و تأیید علمی آن، اختیاری است. طبق قانون، تأیید علمی اختراع توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و از طریق دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی کشور صورت می‌گیرد. اکنون هشت منطقه مرجع برای ارزیابی علمی و حمایت از اختراعات و نوآوری‌ها در کشور عبارتند از: دانشگاه تهران، تبریز، شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شیراز، دانشگاه امیرکبیر، دانشگاه علم و صنعت و سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران. با ثبت اختراع و اخذ تأیید علمی از یکی از این مراجع هشت‌گانه و تهیه طرح کسب‌وکار می‌توان از حمایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای ثبت آن اختراع در خارج از کشور بهره‌مند شد.

اداره ثبت اختراع اروپا (EPO)

عموماً ادارات ثبت اختراع در حیطه‌ی یک کشور فعالیت می‌کنند. اداره ثبت اختراع اروپا استثنایی در این زمینه است، به‌نحوی که برای گروهی از کشورهای اروپایی فعالیت می‌کند. در نتیجه کنوانسیون ثبت اختراع اروپا، اداره ثبت اختراع اروپا برای اعطای گواهی به اختراعات در اروپا

علی‌رغم اهمیت موضوع اختراعات، فرایند ثبت اختراع و خصوصاً آمار ثبت اختراع در عرصه بین‌الملل، تاکنون به صورت مشروح، بررسی تطبیقی نشده است. اکثر تحقیقات منتشر شده فقط فرایند ثبت اختراع در بعضی ادارات را معرفی می‌نمایند. در این مقاله با نگاهی تطبیقی، ابتدا فرایند ثبت اختراع در ایران، ادارات سه‌گانه‌ی آمریکا، اروپا و ژاپن و سازمان جهانی مالکیت فکری، معرفی شده است. سپس در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها با مقایسه آمار ثبت اختراع در ادارات داخلی کشورهای مختلف با یکدیگر، جایگاه ایران از نظر ثبت اختراعات داخلی با دیگر کشورها مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین با توجه به اینکه آمار ثبت اختراعات مخترعان ایرانی در تمامی کشورهای دنیا در دسترس نیست؛ با بررسی میزان ثبت اختراعات ایران در مهم‌ترین ادارات ثبت اختراع جهان، سعی شده است جایگاه کشور در این عرصه نیز مشخص شود.

مبانی نظری

متقاضیان برای ثبت اختراعات و ابداعات خود، ممکن است از انواع رویه‌های ملی و فراملی اخذ گواهی، یا ترکیبی از آنها استفاده کنند. در رویه‌های ملی، اختراعات طبق قوانین خاص همان کشور ثبت می‌شوند. رویه‌های فراملی شامل رویه‌های منطقه‌ای، مانند اداره ثبت اختراع اروپا و رویه‌های بین‌المللی (معاهده همکاری در ثبت اختراع (PCT) است. علی‌رغم وجود رویه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، حقوق ثبت اختراع ممکن است در میان کشورهای مختلف در سرتاسر جهان، متفاوت باشد. یک دلیل آن، وجود تفاوت در قوانین ثبت اختراع کشورهاست [۶]. اگر مخترع (متقاضی) مایل باشد از اختراع خود در دیگر کشورها نیز محافظت کند، می‌تواند مستقیماً با مراجعه به دفاتر ثبت اختراع آن کشورها، اختراع خود را در آنجا ثبت کند؛ یا به یک اداره منطقه‌ای (مانند اداره ثبت اختراع اروپا) مراجعه کرده؛ یا یک درخواست طبق معاهده همکاری در ثبت اختراع (PCT) جهت محافظت از اختراع خود در هر کشور عضو این معاهده، ثبت کند [۷].

دو نوع نظام ثبت اختراع در دنیا موجود است: نظام اعلامی و نظام بررسی ماهوی (تحقیقی). در نظام اعلامی، ادارات ثبت اختراع بدون انجام بررسی‌های علمی و تخصصی صرفاً بر اساس ادعای مخترع و

تاریخ حق تقدم اعطا نمی شود و در اداره ثبت اختراع ژاپن (JPO) پس از دریافت درخواست، رسیدگی رسمی انجام می شود تا مشخص گردد تمامی الزامات رویه ای و رسمی رعایت شده است. درخواست به طور خودکار به فرایند بررسی وارد نمی شود و می بایست تقاضایی طی مدت سه سال از تاریخ تشکیل پرونده، ثبت شود تا فرایند بررسی ماهوی شروع شود. عدم ارائه تقاضا طی این مدت به منزله انصراف از درخواست تلقی می گردد. اگر ضمن فرایند بررسی ماهوی، هیچ دلیلی مبنی بر رد درخواست یافت نشود، گواهی اختراع اعطا می شود. بعد از آنکه گواهی اختراع اعطا شد و در روزنامه ی رسمی ثبت اختراع منتشر شد، هر کسی می تواند با فرض وجود نقصان، تقاضای بطلان آن را ثبت کند.

سازمان جهانی مالکیت فکری^{۱۰}

دیگر رویه حمایت از یک اختراع در کشورهای مختلف، ثبت اختراع تحت پیمان همکاری در ثبت اختراع (PCT) است که در سال ۱۹۷۰ امضا و از ابتدای دهه ۱۹۸۰ توسط سازمان جهانی مالکیت فکری به اجرا درآمد. پیمان همکاری در ثبت اختراع، امکان پیگیری حقوق اختراع ثبت شده را در تعداد زیادی از کشورها با ثبت یک اظهارنامه بین المللی در یک اداره ی ثبت اختراع واحد، فراهم می کند. البته شایان ذکر است که ثبت اظهارنامه ثبت اختراع طبق پیمان همکاری در ثبت اختراع، به گواهی بین المللی اختراع منجر نمی شود [۱۰ و ۷].

طبقه بندی بین المللی ثبت اختراع (IPC)

ضروری است برای ثبت اختراع یا ثبت یک علامت تجاری یا طرح، خواه ملی یا بین المللی، جدید بودن و ادعای مالکیت در آن درخواست، بررسی شود. به همین منظور باید حجم عظیمی از اطلاعات مورد کاوش قرار بگیرد. سازمان جهانی مالکیت فکری، نوعی از سیستم طبقه بندی را بر اساس گروه فناوری ارائه داده است که اطلاعات مربوط به ابداعات و اختراعات را به ساختارهایی قابل مدیریت تبدیل نموده است. این طبقه بندی توسط بسیاری از کشورها که حتی عضو توافقات مربوطه نیستند مورد استفاده واقع شده است. این طبقه بندی به ترتیب به بخش، زیربخش، طبقه، طبقه فرعی، گروه اصلی و گروه فرعی تقسیم می شود [۱۱].

بر مبنای یک رویه بررسی متمرکز ایجاد شد. این رویه را کسانی اتخاذ می کنند که می خواهند اختراع خود را در چندین کشور اروپایی تحت حمایت قرار بگیرد (این از ثبت درخواستهای جداگانه در اداره ملی ثبت اختراع در هر کشور به صورت مستقل ارزان تر است). در حال حاضر، سیستمهای ملی و سیستم اروپایی به صورت موازی کار می کنند؛ اگرچه به نظر می رسد که مخترعان، بیشتر از سیستم اروپایی استفاده کنند.

زمانی که یک اظهارنامه در اداره ثبت اختراع اروپا ثبت می شود، به رویه بررسی وارد خواهد شد که دارای دو مرحله است: در مرحله اول فرایند بررسی، یک گزارش جستجوی اروپایی توسط یک کارشناس ثبت اختراع اداره تنظیم می شود. این گزارش، جدید بودن ابداع را توصیف می کند. درخواست ثبت اختراع اروپایی به همراه گزارش جستجو، هجده ماه بعد از تاریخ حق تقدم منتشر می شود. زمانی که گزارش جستجوی اروپایی منتشر شد، متقاضی شش ماه فرصت دارد تا یک تقاضای بررسی ماهوی نیز مطرح نماید (در غیر این صورت به منزله انصراف از درخواست تلقی می گردد). بررسی ماهوی برای تصمیم گیری برای اعطای گواهی اختراع اروپایی الزامی است. تا نه ماه بعد از تاریخ اعطای گواهی اروپایی ثبت اختراع، هر کسی می تواند اعتراضی را نسبت به آن مطرح نماید. یک اعتراض در صورت توفیق می تواند منجر به لغو گواهی یا ابقای آن به شکل اصلاح شده شود.

اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا (USPTO)

زمانی که یک اظهارنامه کامل به اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا تسلیم می شود، برای بررسی به یک کارشناس فرستاده می شود. تسلیم یک اظهارنامه به این اداره به عنوان تقاضایی برای بررسی ماهوی در نظر گرفته می شود. درخواست، بعد از هجده ماه از تاریخ حق تقدم منتشر می شود (یعنی اطلاعات در دسترس عموم قرار می گیرد). فرایند بررسی شامل کنترل رعایت الزامات قانونی، جستجو در اختراعات ثبت شده آمریکا، درخواست های منتشر شده ی ثبت اختراع، اسناد اختراعات خارجی و مبنای نظری موجود است تا مشخص گردد که آیا ابداع ادعا شده، جدید، کاربردی و غیربدیهی است یا نه. اعطای گواهی ثبت ممکن است تا پنج سال نیز طول بکشد و ضرورتاً هجده ماه بعد از

هشت بخش عمده این طبقه‌بندی عبارتند از:

- کالاهای ضروری انسان شامل کشاورزی، مواد غذایی، کالاهای خانگی یا شخصی، بهداشت و سرگرمی؛
- عملیات اجرایی؛ حمل و نقل شامل کشتیرانی، ترابری و ...؛
- شیمی و متالورژی؛
- منسوجات و کاغذ؛
- سازه‌های ثابت؛
- مهندسی مکانیک، روشنایی؛ گرمایش؛ جنگ‌افزارها؛ انفجار؛
- فیزیک؛
- برق؛

تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در هر گروه فناوری و تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در کشورهای مختلف از جمله عناوین مورد بحث در این بخش خواهد بود. با بررسی تعداد اختراعات ثبت‌شده خارجی در هر کشور می‌توان میزان حضور صنعتی - تجاری دیگر کشورها و یا به عبارتی؛ سرمایه‌گذاری خارجی در زمینه فناوری را در آنجا برآورد کند.

تعداد اختراعات ثبت شده در داخل کشور

نمودار (۱) تعداد اختراعات ثبت شده در داخل کشور که گواهی یا ورقه اختراع به آنها اعطاشده است را طی دوره ده ساله ی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴ نشان می‌دهد. تعداد اختراعات ثبت شده در تمامی این سالها به جز سال ۸۱ تا ۸۵ روندی افزایشی داشته است. همانند درخواست‌های ثبت اختراع، تعداد اختراعات ثبت شده نیز از سال ۱۳۸۱ به بعد، رشد قابل توجهی داشته است؛ به نحوی که از سال ۸۱ تا ۸۴ پنج برابر شده است. البته این رشد، ناشی از افزایش قابل توجه تعداد اختراعات ثبت شده داخلی است. تعداد اختراعات ثبت شده خارجی در کشور در سال ۸۱ حدود ۳۴ درصد از کل اختراعات ثبت شده است. این نسبت در سال ۸۴ به ده درصد کاهش یافته است که ناشی از رشد چشم‌گیر اختراعات ثبت شده داخلی و عدم افزایش قابل توجه درخواست‌های ثبت اختراع خارجی است. مقایسه تعداد اختراعات ثبت شده با تعداد درخواست‌های ثبت

اختراعات ثبت شده در حوزه‌ی فناوری برتر^{۱۱}

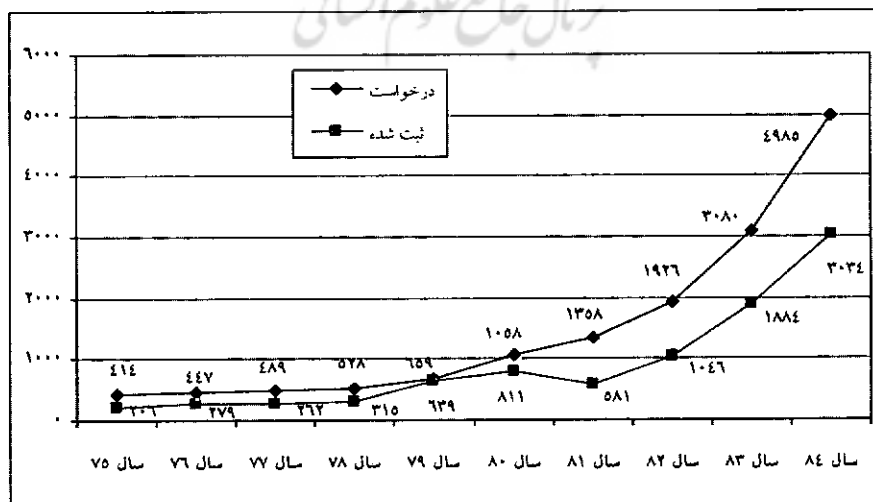
طبقه‌بندی‌های اختراعات ثبت شده، گروه‌های فناوری برتر را مشخص نمی‌کنند؛ اما ادارات سه‌گانه توافق کردند که گروه‌های زیر را به عنوان فناوری برتر در نظر بگیرند [۱۲]:

رایانه و تجهیزات اتوماسیون کسب و کار؛ میکرو ارگانسیم‌ها و مهندسی ژنتیک؛ هوانوردی؛ فناوری ارتباطات؛ نیمه رساناها؛ لیزر؛

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش با رویکردی توصیفی - تحلیلی به تجزیه و تحلیل کمی داده‌های ادارات عمده ثبت اختراع در سطح بین‌الملل می‌پردازیم.

نمودار (۱): تعداد اختراعات ثبت شده در اداره مالکیت صنعتی و مقایسه‌ی آن با تعداد درخواست‌ها



کشورهای همپراز خود مانند ترکیه، مصر و عربستان از وضعیت مناسبی برخوردار است [۱۳].

اختراع طی این دوره ده ساله نشان می دهد درصد درخواست هایی که موفق به اخذ گواهی اختراع شده اند پیوسته در نوسان بوده است. به طور مثال در سالهای ۸۱

تعداد درخواست های بین المللی ثبت اختراع طبق

معاهده ی PCT در سازمان جهانی مالکیت فکری^{۳۳}

در بین تمامی کشورهای دنیا، آمریکا با ۴۶۱۱۵ درخواست در سال ۲۰۰۵ بیشترین تعداد درخواست ثبت اختراع در سازمان جهانی مالکیت فکری را به خود اختصاص داده است. کشورهای ژاپن و آلمان به ترتیب با ۲۴۸۲۹ و ۱۶۰۰۲ درخواست، رتبه های بعدی را کسب کرده اند. با توجه به اینکه هنوز معاهده PCT در ایران اجرا نشده است آمار ثبت اختراعات ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری ناچیز است [۱۴].

۸۲ به ترتیب ۴۱/۴ و ۴۴/۲ درصد درخواست ها و در سال های ۷۹ و ۸۰ به ترتیب ۹۷ و ۷۶/۷ (درصد درخواست ها، موفق به اخذ گواهی اختراع شده اند. این رقم در سال های ۸۳ و ۸۴ نیز نزدیک به ۶۱ درصد بوده است.

تعداد درخواست های ثبت اختراع در ادارات داخلی

ثبت اختراع کشورها

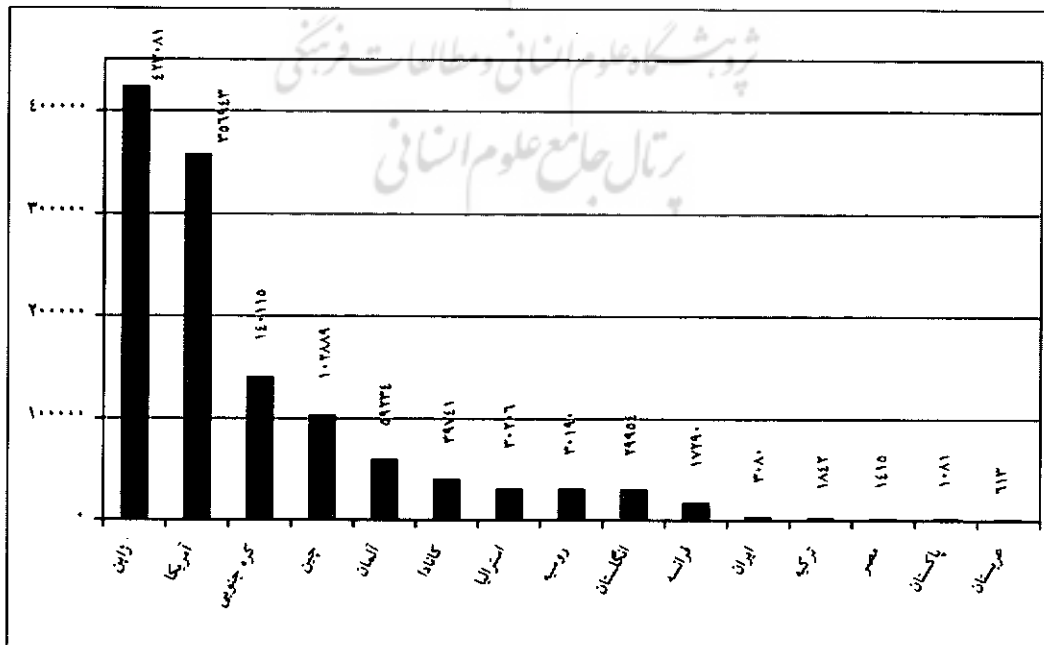
آمار درخواست ثبت اختراع در ادارات داخلی ثبت اختراع کشورهای مختلف نشان می دهد در سال ۲۰۰۴ کشور ژاپن با بیش از ۴۲۰ هزار درخواست ثبت اختراع، بیشترین تعداد درخواست ثبت اختراع را در اداره داخلی ثبت اختراع کشور خود داشته است که رقم بسیار بالایی است. کشورهای کره جنوبی و چین نیز از جمله کشورهای پیشرو در این زمینه هستند. آمار ثبت اختراع در اداره مالکیت صنعتی ایران هر چند با کشورهای پیشرفته، قابل مقایسه نیست ولی در مقایسه با

تعداد گواهیهای اعطاشده به اختراعات^{۳۴} در اداره ثبت

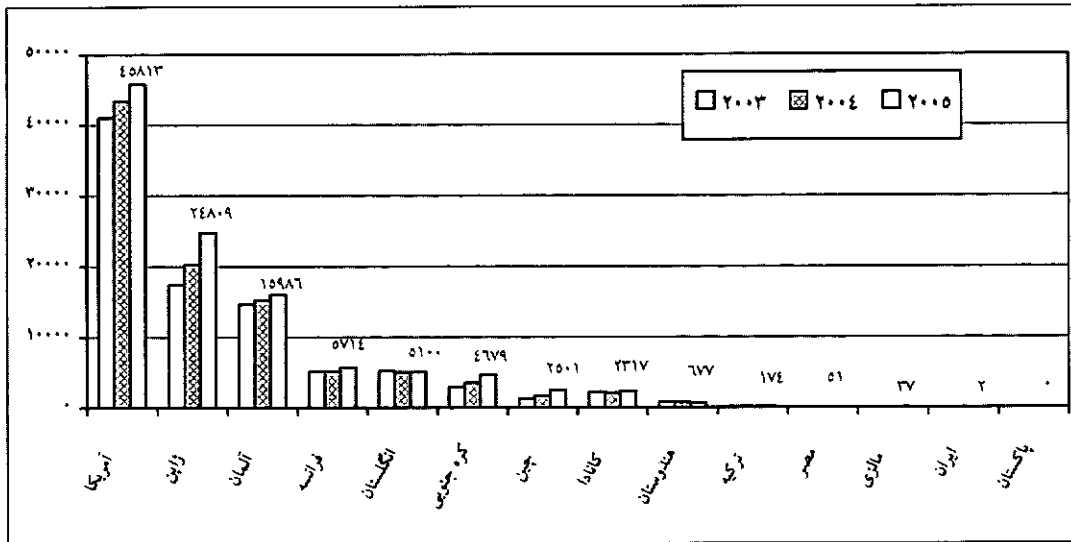
اختراع و علامت تجاری آمریکا

سه کشور آمریکا، ژاپن و آلمان به ترتیب، بیشترین تعداد اختراعات ثبت شده را در این اداره به خود اختصاص داده اند. مشاهده تعداد اختراعات ثبت شده در کشورهای دیگر نشان می دهد که بعد از این سه

نمودار (۲): تعداد درخواستهای ثبت اختراع در ادارات داخلی ثبت اختراع کشورهای مختلف در سال ۲۰۰۴^{۳۳}



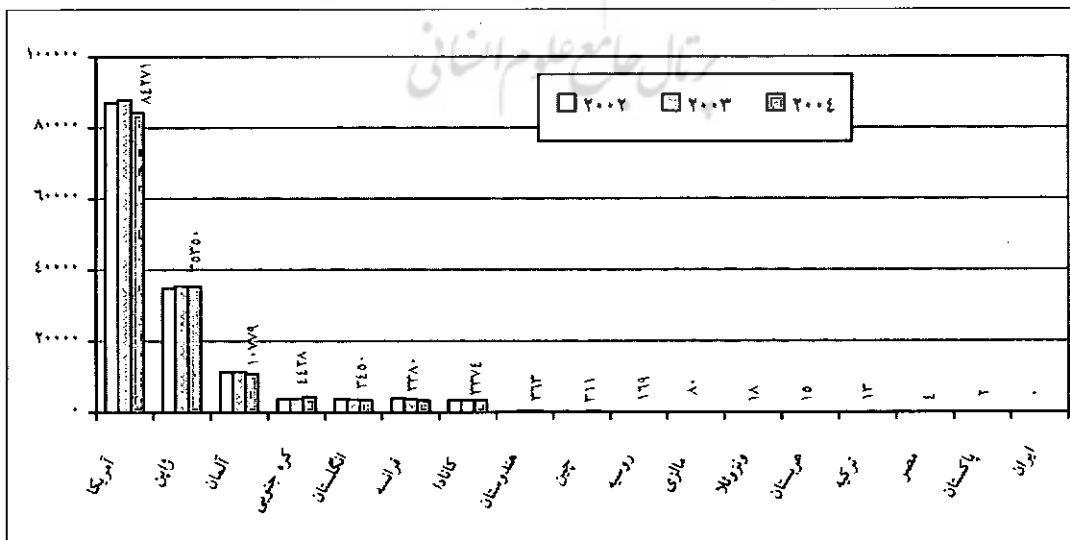
نمودار (۳) تعداد درخواست‌های بین‌المللی ثبت اختراع طبق معاهده PCT در سازمان جهانی مالکیت فکری



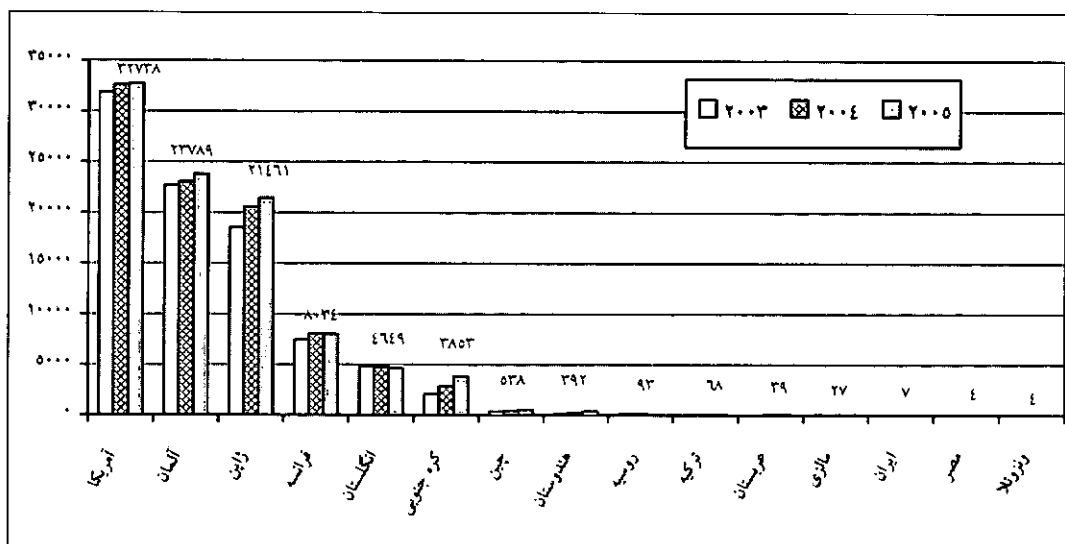
تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع اروپا بررسی تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع اروپا نشان می‌دهد که همانند آمارهای قبل، سه کشور آمریکا، ژاپن و آلمان بیشترین تعداد درخواست‌های ثبت اختراع را در این اداره اروپایی نیز داشته‌اند. کره جنوبی در اداره ثبت اختراع اروپا در سال ۲۰۰۵ در رتبه هفتم، یعنی بعد از انگلستان قرار می‌گیرد. تعداد درخواست‌های ثبت اختراع ترکیه، مالزی و ایران همچنان رقم پائینی است. کشوری همچون

کشور، تعداد اختراعات ثبت شده به شدت در حال کاهش است تاجایی که در بسیاری از کشورها به صفر می‌رسد. این امر اختلاف شدید وضعیت علم و فناوری را در کشورهای مختلف در سطح جهان بیان می‌کند. کره جنوبی در این نمودار از جایگاه بسیار خوبی برخوردار است؛ به نحوی که در سالهای ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ رتبه چهارم جهان را در این زمینه کسب کرده است. تعداد اختراعات ثبت شده کشورهایی همچون ترکیه، مالزی و ایران در اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا بسیار کم است [۱۵].

نمودار (۴) تعداد گواهی‌های اعطاشده به اختراعات چند کشور در اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا



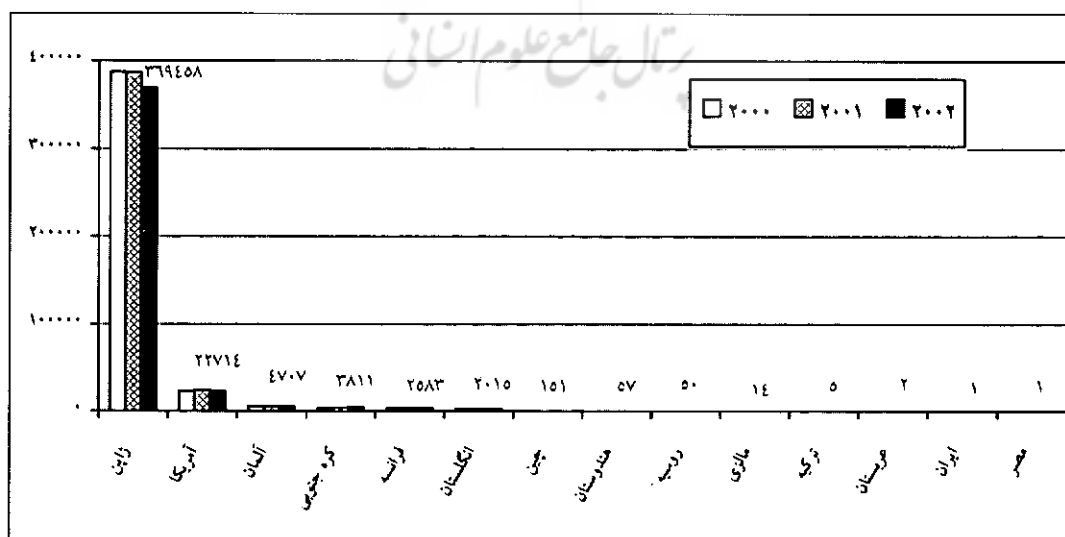
نمودار (۵): تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع اروپا



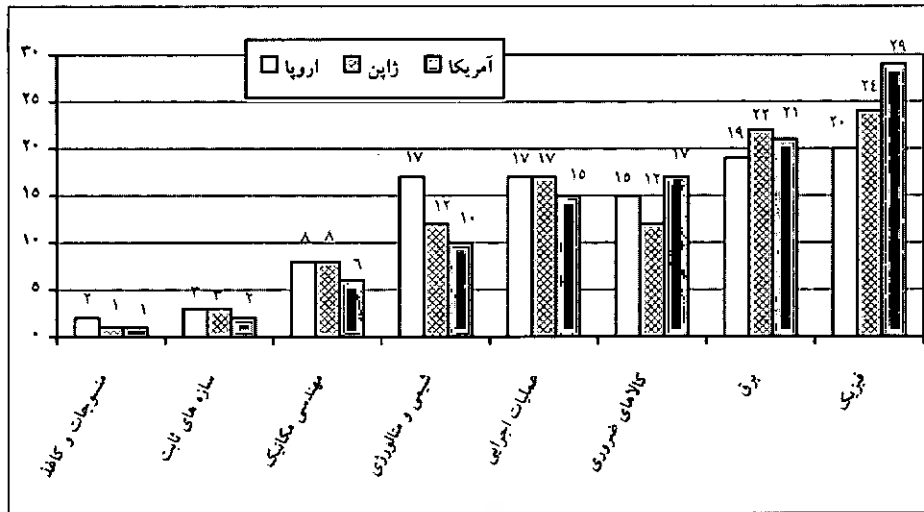
حمایت قرار دهد. بعضی از ثبت اختراعات مخترعان ایرانی در اروپا نیز در ادارات داخلی آن کشورها بوده که آمار آن در دسترس نیست [۱۶] اکثر درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع ژاپن، داخلی است. طبق نمودار (۶) در سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۳ تنها حدود ۱۲ درصد درخواست‌های ثبت اختراع در این اداره؛ خارجی است که پنج درصد از آن مربوط به کشور آمریکا است. کشورهای آسیایی به جز کره جنوبی، سهم چندانی از اختراعات ثبت شده در اداره ثبت اختراع ژاپن ندارند [۱۷].

پاکستان در سالهای اخیر هیچ درخواست ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع اروپا نداشته است. این تعداد در کشور مصر در سال ۲۰۰۵ تنها به چهار درخواست می‌رسد. ایران در این نمودار بالاتر از مصر و ونزوئلا قرار گرفته است. لازم به ذکر است که کشورهای اروپایی علاوه بر اداره ثبت اختراع اروپا دارای نظام ثبت اختراع ملی نیز هستند؛ یعنی یک مخترع برای ثبت اختراع خود هم می‌تواند به ادارات داخلی کشورهای اروپایی مراجعه کند و یا تنها با تسلیم یک اظهارنامه به اداره ثبت اختراع اروپا در هر کدام از این کشورها که مایل باشد اختراع خود را تحت

نمودار (۶): تعداد درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع ژاپن



نمودار (۷): درصد درخواست‌های ثبت اختراع در ادارات سه‌گانه طبق گروه فناوری در سال ۲۰۰۳



اختراع در هر اداره در گروه‌های فناوری برتر نیز در این نمودار مشخص شده است [۱۲].

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

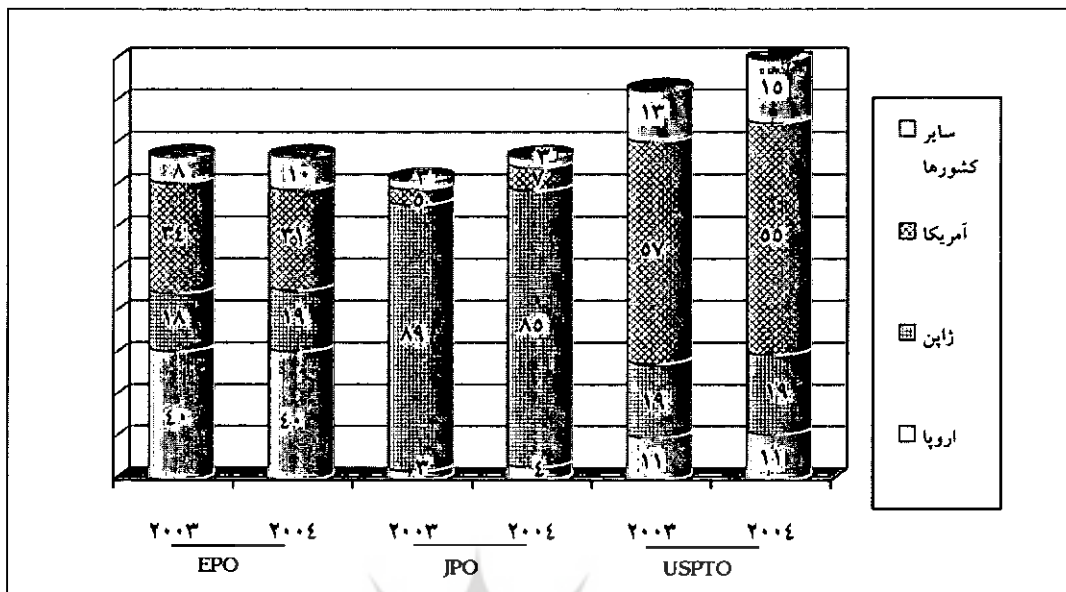
متأسفانه کشورهای در حال توسعه، سهم قابل توجهی در آمار ثبت اختراعات دنیا ندارند و حتی بعضی از آنان، سهم بسیار ناچیزی را به خود اختصاص داده‌اند. این امر نه فقط ضعف بسترهای علمی و نوآوری را در این کشورها نشان می‌دهد، بلکه ضعف حضور این کشورها را نیز در عرصه‌ی صنعت و تولید جهانی فناوری متذکر می‌شود. از طرفی با توجه به ضعف این کشورها در عرصه صنعت و تولید، بالطبع حضور کم‌رنگ آنها در عرصه‌ی تجارت بین‌الملل نیز قابل پیش‌بینی خواهد بود. آمار بالای ثبت اختراع، حاکی از وجود پویایی و رقابت در عرصه تولید و تجارت است و همان‌طور که دیدیم، بیشتر این آمارها تنها متعلق به چند کشور صنعتی دنیا است. نکته‌ی مثبت درباره ایران، وضعیت روبه‌رشد ثبت اختراعات داخلی آن است که می‌توان با برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری مناسب در این زمینه، هرچه بیشتر، شتاب این رشد را افزایش داد. برای ارتقای وضعیت ثبت اختراعات کشور، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌گردد.

درصد درخواست‌های ثبت اختراع در هر گروه فناوری

نمودار (۷) تعداد درخواست‌های ثبت اختراع ادارات سه‌گانه را در هشت گروه اصلی فناوری طبق طبقه‌بندی بین‌المللی اختراعات ثبت‌شده در سال ۲۰۰۳ نشان می‌دهد. بیشترین تعداد درخواست ثبت اختراع در این سال به ترتیب در گروه‌های فیزیک و برق است؛ به نحوی که در آمریکا و ژاپن به ترتیب حدود ۲۹ و ۲۴ درصد از درخواست‌های ثبت اختراع در گروه فیزیک می‌باشد. اداره ثبت اختراع اروپا در گروه فیزیک، درصد کمتری را در مقایسه با دو اداره دیگر داراست؛ ولی در گروه‌های «شیمی و متالورژی» و «نسوجات و کاغذ» نسبت بیشتری را به خود اختصاص داده است.

طبق نمودار (۸) که درصد درخواست‌های ثبت اختراع در گروه‌های فناوری برتر از کل درخواست‌های ثبت اختراع را در ادارات سه‌گانه نشان می‌دهد، ۳۵ درصد درخواست‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا در سال ۲۰۰۴ در گروه‌های فناوری برتر هستند. این درصد در اداره ثبت اختراع اروپا و ژاپن در همین سال برابر ۲۳ درصد بوده است. این رقم در سال ۲۰۰۴ نسبت به سال ۲۰۰۳ در اداره ثبت اختراع ژاپن پانزده درصد افزایش، در اداره ثبت اختراع و علامت تجاری آمریکا شش درصد افزایش و در اداره ثبت اختراع اروپا ثابت مانده است. لازم به ذکر است سهم کشورها از این درخواست‌های ثبت

نمودار (۸): درصد درخواست های ثبت اختراع در گروه های فناوری برتر در ادارات سه گانه



- الف) اجرای معاهده ی بین المللی همکاری در ثبت اختراع (PCT) در کشور علاوه بر رویه داخلی ثبت اختراع اکنون کشورهای خارجی با صرف هزینه ای اندک، اختراعات و طرح های صنعتی خود را در اداره مالکیت صنعتی کشور ثبت می کنند ولی ثبت اختراعات ما در دیگر کشورها خصوصاً کشورهای پیشرفته، بسیار هزینه آور است. بنا به گفته رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، الحاق به این معاهده از جمله مهم ترین خواسته های مخترعان کشورمان است. با الحاق به این معاهده، امکان ثبت بین المللی اختراعات ایرانیان تنها با تسلیم یک اظهارنامه بین المللی به اداره مالکیت صنعتی در بیش از ۱۴۰ کشور عضو معاهده فراهم می شود و این امر با کمترین هزینه و پیچیدگی و استفاده از تخفیف ۷۵ درصدی پیش بینی شده برای کشورهای در حال توسعه، از جمله جمهوری اسلامی ایران صورت می گیرد.
- ب) افزایش اعتبارات تحقیق و توسعه و حمایت های مادی و معنوی از نوآوری ها، اختراعات و تولید فناوری
- ج) ارتقای وضعیت ثبت اختراعات کشور با:
- به کارگیری تعداد متخصص لازم به عنوان کارشناس ثبت اختراع؛
 - راه اندازی دفاتر ثبت اختراع در همه ی استان های کشور؛
 - طراحی سایت اینترنتی ثبت اختراع و اطلاع رسانی مناسب از طریق آن؛
 - ثبت ارجاعات مخترع به مقاله های علمی یا اختراعات دیگر در زمان ثبت یک اختراع؛
 - اجرای یک نظام طبقه بندی اختراعات ثبت شده طبق رشته های مختلف فناوری با سیستم کدگذاری آنها یا اجرای طبقه بندی بین المللی اختراعات ثبت شده؛
 - استخراج مستمر آمار داده های اختراعات ثبت شده در گروه های مختلف فناوری و آمار ثبت اختراعات شرکتها و انتشار آنها.

[4]- Patent Manual, OECD, 1994, available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/62/2095942.pdf>

[5]- Essential Science Indicators, September, 2006, available at:

<http://www.in-cites.com/countries/iran2006.html>

[6]- WIPO Statistics Database, available at: <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/>

[7]- Compendium of Patent Statistics, OECD, 2005, available at: http://europa.eu.int/estatref/info/sdds/en/pat/pat_compendium_2005.pdf

[۸] راهنمای ثبت دارایی‌های فکری - ثبت اختراع در ایران، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، موجود در:

<http://www.irost.org/persian/ip/aboutus/view.asp?part=5#0>

[10]- Griliches, Z "Patent Statistics as Economic Indicators: A Survey", National Bureau of Economic Research, 1990, available at: <http://www.nber.org/papers/w3301.pdf>

[11]- WIPO, International Patent Classification, available at: http://www.wipo.int/classifications/fulltext/new_ipc/ipc7/eindex.htm

[12]- Trilateral Statistical Report, 2004, available at: www.trilateral.net/conf_sum/2005.pdf

[13] Patent Applications by Office (1985 to 2004), available at: <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/filed/source.html>

[14]- PCT Statistical Indicators Report, April, 2006, available at: <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/index.html>

[15]- Patent Counts by Country/State and Year, Utility Patents, April, 2005, available at: http://www.uspto.gov/go/taf/cst_utl.pdf

[16]- European Patent Office Annual Reports, available at:

<http://www.epo.org/about-us/publications/general-information/annual-reports.html>

[17]- Japan Patent Office Annual Report 2003, available at:

<http://www.deux.jpo.go.jp/cgi/searcht+Office+Annual+Report&lang=en&root=short>

[18]- www.epo.org/

[19]- www.jpo.go.jp/

[20]- www.uspto.gov/

[21]- www.wipo.int/

[۲۲] هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی، (بررسی وضعیت ثبت اختراع و انتشار مقاله‌های علمی در جمهوری اسلامی ایران) تهران، ۱۳۸۵.

1- Intellectual Property

2- Industrial Property

3- Patents of Invention

4- Industrial Designs

5- Trademark

6- Copyright

7- Online

8- Schmoch and others, Patent Manual, OECD, 1994, p.14.

9- Trilateral

10- Patent Cooperation Treaty

11- Substantive Examination

12- European Patent Office: <http://www.european-patent-office.org/>

13- U.S. Patent and Trademark Office: www.uspto.gov/

14- Japanese Patent Office: <http://www.jpo.go.jp/>

15- WIPO: World Intellectual Property Organization: <http://www.wipo.int/>

16- International Patent Classification

17- Human necessities

18- Performing Operations; Transporting

19- Textiles; Paper

20- Fixed Constructions

21- High Technology

۲۲- آمار مربوط به اداره مالکیت صنعتی و بقیه آمارها طبق گزارش سازمان مالکیت جهانی فکری است، آمار چین، کانادا، ترکیه، مصر و عربستان سال ۲۰۰۲

23- WIPO: World International Property Organization

24- WIPO Statistics: Filing of PCT International Applications, Filings by Country of Origin, April 2006

25- Utility Patents Granted

26- Patent Counts by Country/State and Year, Utility Patents, USPTO, April, 2005

27- European Applications Filed and EURO-PCT Applications Entering the Regional Phase

منابع و مآخذ

[1]- Compendium of Patent Statistics, OECD, 2004, available at: http://europa.eu.int/estatref/info/sdds/en/pat/pat_compendium_2004.pdf

[۲] آشنایی مقدماتی با مفهوم ثبت اختراع، ستاد ویژه فناوری نانو، موجود در:

<http://nano.ir>

[3]- Dernis et al, Analysing European and International Patent Citations: A Set of EPO Patent Database Building Blocks, OECD, 2005.